

Cort Adeler i Nederland

I motsetning til Nederland har Norge ikke mange sjøhelter. Derfor må vi stille pent med de få vi har. Cort Adeler Selskabet anstrenger seg for å sette Cort Adeler på kartet bl.a. ved å samle inn alle opplysningene som kan belyse Cort Adeler's liv og bragder.

Anledningen til nye undersøkelser etter konkrete fakta om Cort Adeler var fullførelsen av en søkbar person-database i *Westfries Archief* (Vestfrisisk Arkiv) i den nederlandske byen Hoorn. Det skjedde i 2013.

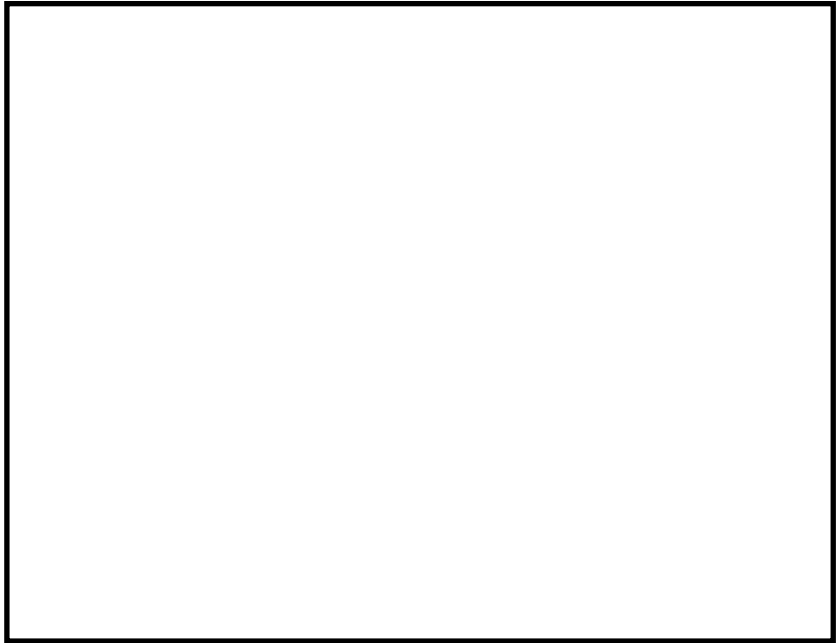
Umiddelbart ble det klart at minst én opplysning om Cort Adeler som hittil er blitt hentet fra Peder Benzon Mylius (København, 1740) ikke var forankret i faktiske data fra kirkebøker og rettsprotokoller. Og flere data som hittil var ukjent ble avdekket.

'Alle' vet vi at Cort Adeler reiste til den hollandske byen Hoorn (ca. 3 mil nord for Amsterdam) da han var 15 år gammel. Det må ha vært i 1637. Hoorn var da en betydningsfull by og Hoorn var det nest viktigste mål for innvandrere fra Norge etter Amsterdam (ref. Sølvi Sogner).

Da Cort Adeler kom til byen, var admiralitetsbygget som huset Admiralitetet av Nordkvarteret allerede reist (1607). Nordkvarteret var området nord for Amsterdam og omfattet også byen Enkhuizen og Medemblik. Admiralitetsbygget er i dag anvendt som viktigste del av *Westfries Museum* (Vestfrisisk Museum).

Cort Adeler hadde tilhørighet i Hoorn fra 1637 til 1662, men til tross for det er det eldste 'hoornske' dokumentet om ham som hittil er funnet datert så sent som 1655.

Peder Benzon Mylius skriver at (sit.): "*Fra Norge begav hand (Cort Adeler) sig til Holland, hvor hand den 16. Juni samme Aar (1646) fullbyrdede sit kierlige Ægteskabs Løfte til Madame ENGELKE (Angelica)*

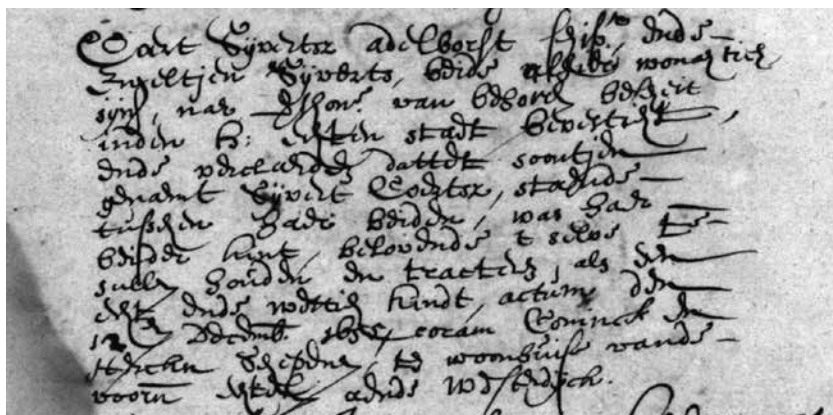

Tre bygninger fra før Cort Adellers tid i Hoorn: Statens hus (nå Westfries Museum), Admiralitetsbygget, og Statens Gjestgiveri.

SOPHRONIA, som var i Familie med den Store Admiral hr. MARTIN TROMP, og en Tid lang med herr ADELER havde været forloved.”

Iherdige forsøk for å finne noe om dette i Westfries Archief for året 1646 har ikke ført til noen resultat. Derimot finnes det registrert lysing på et giftermål mellom Coert Sijvertsz Adelborst og Engeltje Sijverts (27. nov. 1655, registrert i *'Trouwboek Noorder- en Oosterker 1643 tot 1663'*).

Etter nederlandsk skikk finner giftermålet sted foran magistraten den 12. des. 1655 i deres hjem på Westerdijk i Hoorn. Engeltje Sijverts har status *'junge dochter'*, dvs. ung datter/frøken. Legg merke til at hennes pikenavn er Sijverts; altså samme som Cort Adeler. Cort Adeler har status *'junge man'*, dvs. ung mann/sven. Han er kvalifisert som *'Adelborst schipper'*. Adelborst var og er fremdeles betegnelsen for en sjøkadett under utdannelse ved *Inst. voor de Marine*.

Dette er den eldste dokumentasjon på eksistensen av Sijvert Coertsz, eldste sønn av Cort Adeler og Engeltje Sijverts. Kopien av protokollen av den borgerlige seremonien 12. desember 1655.

Leupe har i Navorscher 1872 satt et spørsmålstegn ved bruk av betegnelsen 'Adelborst', men protokollen lyver ikke... Det kan tyde på at Leupe ikke var kjent med dokumentet som vi her refererer til.

Rettsprotokollen av den borgerlige seremonien er nokså spesiell: det avslører at det mellom ektefellene står en liten gutt med navnet Sijvert Coertsz. Ektefellene bedyrer på ære og samvittighet at han er deres sønn og at de skal oppdra ham som sådan.

Funnet var overraskende, desto mer fordi *Westfries Archief* har latt være å registrere Sijvert Coertsz i persondatabasen: hans navn forekommer kun i protokollen og i transkripsjonen av protokollen. I og med at han ikke var kvalifisert som far, mor, dåpling eller vitne, har han falt utenfor. Denne Sijvert Coertsz kan vel ikke være annet enn Sigvard (ref. Peder Benzon Mylius), som senere går inn i historien som Sivert Cortsen, eldste sønn av Cort Adeler.

Videre undersøkelser avslører at det den 21. sep. 1656 (ca. ni måneder etter bryllupet) er betalt 8,- gylden i gravleie for Engeltje Sijverts i Middelkerk gravseksjonen. Siden det ennå fantes minst én kvinne med samme navnet, kan det ikke være 100% sikkert at dette var fru Adel-

borst, men faktum er at Cort Adeler ved neste lysing i 1662 står oppført som enkemann.

Det må slås fast at dato for giftermålet som Peder Benzon Mylius skriver om (16. juni 1646) er oppdiktet og at Cort Adeler og hans Engeltje først giftet seg i 1655.

Men i og med at deres sønn Sivert var tilstede ved giftermålet, vil det ikke være usannsynlig at han har blitt unnfanget i 1646 og født i 1647. Det er derfor overveiende sannsynlig at Cort Adeler dog var i Hoorn i midten av 1646.

Et forsøk på å fastslå fødsels- og/eller dåpsdato på Sijvert Coertsz har ikke ført frem (ennå?). Mest fristende er å anta at han er født 16. mars 1647, altså 9 måneder etter den påståtte dato på giftermålet.

Da ville det vært mening i påstanden av Peder Benzon Mylius om at Cort Adeler og Engeltje Sijverts giftet seg 16. juni 1646.

I mine forsøk på å fastslå hans virkelige fødselsdato har jeg fulgt to spor. Det første var etter hans gravsted og inskripsjonen på hans gravsten. Sivert Cortsen ble faktisk gravlagt januar 1683 i Kapstaden. Han fikk den æren å bli jordfestet i den Reformerte Kirken på stedet, enda han var Luthersk Evangelisk og ikke Nederlandsk Reformert. Det kan ha vært p.g.a. hans status som dansk guvernør i Trankebar. Observasjon av hans grav er blitt beskrevet av prest og geograf Francois Valentijn i ca. 1724 og også av marinesoldat-offiser Pieter Arend Leupe i 1850. Begge la merke til at gravsteinen var merket med navnet 'Court Adeler' (farens navn!), men ingen har notert hans fødselsdato. Likedan har dokumenter om begravelsen hittil ikke blitt funnet/transkribert. I dag synes gravstenene å bli oppbevart i en avlåst krypt.

Det andre sporet var journalene av skipet hans, Den Flyende Ulv, som kunne ha gitt opplysninger av interesse. Dessverre synes ikke ha overlevd. (Wilhelm Lassen – Familien Adeler 1867: Sigvard Adeler, Schoutbynacht, siden Kommandant på Dansborg paa Tranquebar og Raad af Indien. Naar og hvor han er født, vides ikke. Han døde paa Hjemrejsen til Danmark 24/1 1683 ved det gode Haabs Forbjerg i Ostindiefareren "Den Flyvende Ulv", og blev begravet iland der. Ugift.)

Van Riebeeck Society i Kapstaden er en forening som siden sin stiftelse i 1918 har arbeidet for en bedre forståelse mellom nederlandsk- og engelsk-ættede sør-afrikanere. I 1971 har de oversatt Francois Valentijns beretning om sine reiser og her følger den engelske oversettelse:

”Behind the pew of the Deacons are the arms of Heer *Joan Blesius*, Independent Fiscaal, who died on April the 7th, 1711, at the age of 55. Above the pew of the Skippers, to the N near the bell-tower, hang the arms of Heer *Nicholaas Welter*, ex-Commandeur of Gale in the island of Ceylon; and to the left of that pew are the arms of Lt. *Adriaan van Rheede*, who died on August 24th, 1708. To the right of the pulpit is a fine oval or egg-shaped gilded shield with many ornamental scrolls, of a Danish Captain *Frorop*, who is buried not far from the south door of the Church under the best blue stone tomb that I saw here. **Beside this tomb is the grave of the Danish Commandeur of Trangebaar, Court**

Den Reformerte Kirken i Kapstaden 1704.

Maarten H. Tromp og Cornelia Teding van Berckhout. (Jan Lievens, Nat. Maritime Museum, Greenwich og Rijksmuseum, Amsterdam).

Adeler, who went out in 1671, held that post for 8 years and then left for his fatherland, but died between the Cape and India, and is buried here under a fine Swedish tomb.”

Om Engeltje Sijvertsz slektskap med Maarten H. Tromp (1598-1653) kan sies følgende:

Panorama Hoorn av Hendrick Cornelisz Vroom 1622. Eier: Westfries Museum Hoorn.

Hoorn – utgitt av Blaeu 1649 (kartet er orientert Z-N).

i en nylig publisert genealogi om Maarten H. Tromp, som er meget omfattende, finnes det ingen relasjoner til en Engeltje Sijvertsz. Det bekreftes av forfatterne av denne genealogien, som på oppfordring gransket genealogien på forekomst av Engeltje Sijverts.

Men Maarten H. Tromp's 3. kone (gift 1. februar 1640) heter Cornelia Teding van Berckhout (1614 - 1680). Berckhout er navnet på en liten tettbebyggelse like sydvest for Hoorn, og etternavnet Berkhout (med varianter) forekommer i persondatabasen i WFA mange ganger. Muligheter for at Engeltje S. kan ha vært i slekt med MHT's 3. ektefelle kan altså ikke utelukkes.

I protokollen av giftermålet mellom Cort Adeler og Engeltje Sijverts den 12. desember er det oppført hvor seremonien fant sted: Westerdijk. Dette er den øst-vest vendte diken, som fremdeles består. Stedet kan sees på bilder og på kart av stedet på Cort Adeler's tid:

Tankekurs

Undertegnede var ikke den første til å oppdage protokollen om giftermålet mellom Cort Adeler og Engeltje Sijverts. I Westfries Archief ligger et arkiv av J. Sieuwerts som overlot dem i anledning Sieuwerts emigrasjon til Australia i 1954(?). Denne Sieuwerts hadde allerede en avskrift av ekteskapsprotokollen blant sine papirer. Samme Sieuwerts korresponderte i 1929 med en bokhandel i København angående bøker om Cort Adeler. I hans arkiv befinner seg et brevutkast datert 23. september 1929, rettet til kommunesekretæren i Brevik. Ved henvendelse til Porsgrunn kommune viste det seg dessverre at arkivet til Brevik kommune for store deler har gått tapt, og det kunne ikke bekreftes at et brev fra Sieuwerts har blitt mottatt.

Det er et tankekurs at protokollen av giftermålet mellom Cort Adeler og Engeltje Sijverts allerede ble filmet i 1951 av Mormon-kirken, og mye senere lagt ut på Internett uten at dette førte til at det ble oppdaget. Arkivet er ikke ferdig utforsket.

Cort Adeler forbereder tilbakereisen til Nederland

Den 7. juni 1660 møter Edick Jacobsz Stampanove av Hoorn og Jan Rodenburgh, kjøpmann i Venetië, med midlertidig opphold i sin fødeby Amsterdam, foran notar Joost van de Ven. Edick Jacobsz Stampanove forklarte at skipet 'De Grote St. Joris' med kaptein 'Gorz Siversz Adelaarborst', ridder i St. Marco ordre, fremdeles har til gode 24 000 dukater for tjenester ytet. Cort Adelters andel av det beløp, værende 15 000 dukater, selges til Jan Rodenburgh for 4500, betalbar i løpet av tre måneder.

Det virker som Cort Adeler ikke alltid ble like raskt belønnet for hans tjenester og det kan ha vært en medvirkende årsak til at han planla sin tilbakereise til Nederland hvor han ankom i mai 1661.

Cort Adelters andre ekteskap med Anna Pelt

Her virker Peder Benzon Mylius etterrettelig.

Lysing fant sted både i **Hoorn og i Amsterdam** (med én dags tidsforskjell). Lysingen i Hoorn har til nå ikke blitt omtalt i litteraturen om Cort Adeler.

Het testament om het
 Amsterdamse
 wed. van 23 Julij
 1662
 van Cort Adelaer (voort Sijwert) Adelaer
 Canalier van Synarchie ende den grooten Graat
 van den Hofse wed. van woude Ael Goorn
 end x Juffrou Anna yet fongx derfde woude
 Ael Amster dan

Lysing i Hoorn for ekteskapet med Anna Pelt i 1662.

I Amsterdam ble lysingen registrert som følgende:

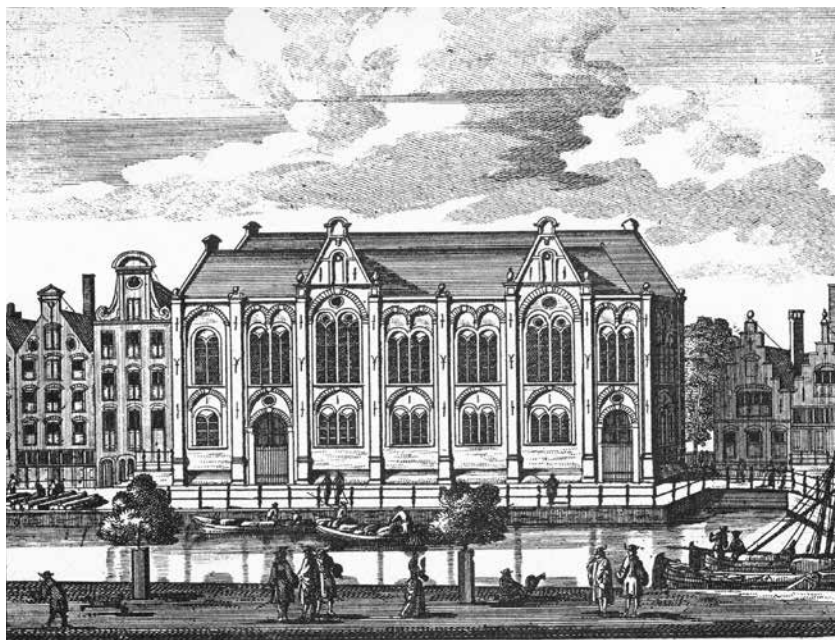
Ompancten *voor* de Heeren Joan Anuloopen en Cona...
 Alla Commissarion.
 de Heer Geert Siwertsen Adelaer Cavalier van St.
 Marco enden grooten Senaet van Venetiens Bwed
 van Engeltie Siwerts geel met den H. W. Om. Opmeer
 end x Schepen der Stadt Amst. woont tot Hoorn
 end Anna Pelt van Amst. 21 jaren ges. moeder Suzanna van Jan
 Daseckende hare dode Sendtghle uytwadinge, omme maex de sedre de soerich teinde teysoelende
 te feluunfery end in alle te verlicke, te Seene daer andeij gene veltige verghide
 vinge den ey Seel. Ende maex diey te by waerheit vullkandey datte sime deesen Pelt woont
 ney waer, ende machandey te Seene
 waer doer tey Schifffelyk Gindryck mochtie verghidert vordre, niet te bestante op de Prinse
 zij huy hare gebodey vervolghet.
 van 1662
 notaris tot Hoorn
 Cavalier Cort Adelaer
 Anna Pelt
 Nota: sijt sijn
 van 1662
 Cort Adelaer

Uit het Payboeck. 7 Juli 1662. De heer COERR
 SIWERTSEN ADELAER cavalier van St. Marco en den grooten
 Senaet van Venetië, wedr. Engeltje Siwerts, geassist. met
 den heer Mr. Opmeer, out-Schepen van Amsterdam, woont
 tot Hoorn, en Juff. ANNA PELT van Amst. 21 j. met hare
 moeder Suzanna van Jansepoel, weduwe van Aernout Pelt,
 op de Prinsegraft.

Lysing i Amsterdam for ekteskapet med Anna Pelt i 1662.

Her har Cort Adeler begynt å føre navnet sitt som **Adelaer** i stedet for **Adelborst**.

Vi ser at Cort Adeler er enkmann etter Engeltje Siwerts og ble assistert av Mr. Opmeer, tidl. rådmann i Amsterdam, bosatt i Hoorn, noe

Oude Lutherse Kerk i Amsterdam ved Spui avbildet før kanalen ble fyllet igjen. Kirken er fortsatt i bruk.

som ytterlig bekrefter Cort Adellers tilhørighet til byen Hoorn så sent som 1662.

Anna Pelt ble assistert av sin mor, Suzanna van Gansepoel, enke av Aernout Pelt, på 'Prinsegraft' som kanalen het på 1600-tallet. Det skal vi komme tilbake til.

Det som er mindre kjent er at det også her fant sted en borgerlig seremoni før vielsen i kirken ble gjennomført. Den 23. juli 1662 fant det borgerlige giftermålet sted, forrettet ved Raadmændene Gillis Valckenier og Jan Munter.

Vielsen fant sted i den Lutherske Kirken, som var bygget i 1633, og som ennå blir brukt av den Evangelisk Lutherske Menigheten i Amsterdam.

Hvor bodde Cort Adeler i Amsterdam?

I Bruuns 'Nye Bidrag' fra 1876 finnes det en transkripsjon av et brev til

Utsnitt fra Suassos skissebok med fasadestein 'In de Gansepoel'. Ons Amsterdam.

General C. Ahlefeld. Brevet er datert 23. januar 1663 og inneholder en P.S. med nøkkelen til bostedet til Cort Adeler på dette tidspunkt. Det står, oversatt til norsk, at svar ventes til Prinsengraft hvor det står 'In de Gansepoel' i fasaden. Han sikter her til fasadesteinen som ble brukt til identifisering av hus i en tid da det ikke fantes husnummer. Svigermorens navn var jo 'van Gansepoel' og fasadesteinen var en avbildning av hva som mest likner en andedam ('poel' på nederlandsk betyr 'dam', jfr. pøl). Fasadesteinen finnes ikke lengre, og vi ville ikke hatt kjennskap til den uten innsatsen til en portugisisk adelsmann som i midten av 1800-tallet tegnet av hundrevis av fasadesteiner i Amsterdam. Hans navn var jonker A. P. Lopez Suasso og hans skisse så ut som følgende:

Adressen den befant seg på var Prinsengracht 325. På denne adressen er siden 1970 Hotel Pulitzer etablert i et dusin ombygde gamle kjøpmannshus. Foran denne adressen, i kanalen på en svær flåte, blir det hvert år organisert de såkalte Prinsengracht Concerten, kjent over hele verden og sendt i NRK.

Hvordan dette så ut på Cort Adellers tid, kan vi resonnerer oss til. På Matrikkelen-1832 ser vi alle tomter på denne delen av Prinsengracht, 39 i alt. Og ved å knytte dagens husnummer til disse tomtene ser vi at husnummer 325 er tomt nr. 19 telt nordfra (der hvor Westertårn er synlig på bildet).

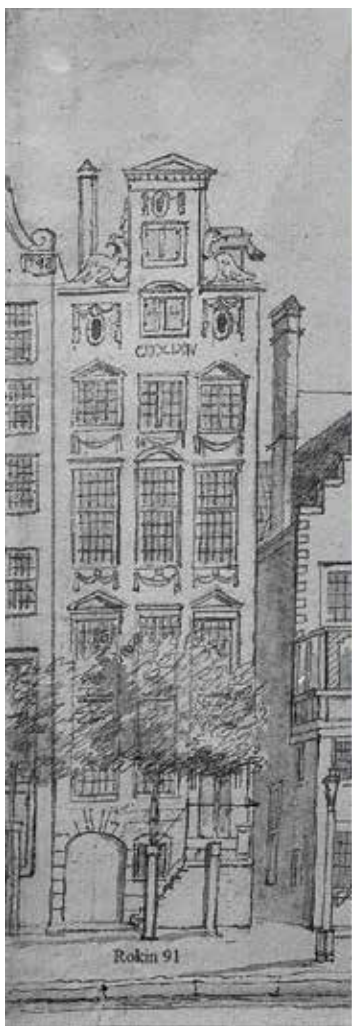

Prinsengracht v/Abraham Rademaker (1675 - 1735). Stadsarchief Amsterdam.

Huset til Cort Adeler var det andre huset fra høyre. Abraham Rademaker (1675 - 1735) har laget tegningen til denne gravyren i begynnelsen av 1700-tallet, altså ca. 50 år etter at Cort Adeler bodde her. Huset finnes ikke lenger.

Adler huset på Rokin 91

Til Cort Adeler ble det bygget et eget hus ved siden av lageret til familien Pelts sukkerbakeri. Det huset finnes fortsatt i dag og er det vakreste hus på Rokin. Rokin er navnet på det indre råket av Amstel elven etter at demningen på Dam-plassen ble bygd i 1200-tallet. Denne delen er i dag fylt igjen, og 25 m under bakken ligger tunnelrøret til den nye Nord-Syd-forbindelsen i Amsterdam som skal åpnes om noen år. Adler-huset, som det blir kalt, har to adler i gavlen, og det er vel det eneste som minner om den norske sjøhelten. Få som går forbi der kjenner til

Adlerhus i Amsterdam.

historien til dette huset. Da det ble ferdig stillet i 1664 bodde Cort Adler allerede i København, og vi vet ikke med sikkerhet om han bodde der på sine mange besøk i Amsterdam.

Vognslede fra 1600-tallet. I bakgrunnen ses St. Olofskapell i Amsterdam. Tegning: Anton Pieck.

Cort Adeler på besøk i Amsterdam

(tidligere publisert av Gerhard L. Grove i 1904).

Cort Adeler var ofte på besøk i Amsterdam og traff da sin likemann i Holland, gen. admiral Michiel A. de Ruyter. Av en av disse besøk har vi fått et artig resymé, forfattet av Hans Bontemantel, som var både skribent og medlem av den daværende Amsterdam-regjeringen.

Oversatt til norsk lyder det slikt:

Måltid, presentert den Danske admiral Curt Adeler.

Den 11. Februar 1669 er riksadmiralen Coert Adelaer, av Danmark, spandert av Borgemesterne på Cleveniersdoelen. Ved hoved ende av bordet satt nevnte admiralen, på høyre siden admiral Michiel de Ruyter, på venstre siden herrene van Amerongen; Vlooswijck, Pancras og van Beuningen, Borgemesterne på begge sider; Bontemantel, Corver

en Roeters, Schepenen, ved høyreside; Pol, Tulp og Hooft, fhv. borge-
mesterne, på venstresiden. Van Waveren og Hudde, fhv. Rådmenn og de
danske kommissærene fulgte. Måltidet var muntert, dog ble det drukket
litt for mye, slik at den Danske admiralen ble meget beskjenet kjørt
hjem i en vognslede. Var en herre av stor høflighet og diskresjon, som
tjeneste gjorde de seignori av Venezia mot Tyrkerne. Dette måltidet har
kostet fem-hundre og åtti gulden.

Med takk til Frank Johannessen for nødvendig korrekturlesing og gode
tips.

Kilder:

Cort Adeler Selskabet: <http://www.cortadellerselskabet.com>

Kariin Sundsback: Norske kvinners emigrasjon til Amsterdam og Hoorn, 1600-1750 i
Genealogen 1/2011, s. 5-9.

Westfries Archief i Hoorn, Nederland: <http://www.westfriesarchief.nl>

Peder Benzon Mylius: Cort Sivertson Adellers liv og levnets beskrivelse. København
1740.

Hoorn: Trouwboek Noorder- en Oosterker 1643 tot 1663. Familysearch.

Leupe: kroniek van het Historisch Genootschap Utrecht. Utrecht, 1971.

Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika: [http://www.gksa.org.za/Oor die GKSA/ge-
skiedenis](http://www.gksa.org.za/Oor die GKSA/ge-
skiedenis)

François Valentijn, Beschryvinge van de Kaap der Goede Hoop. Deel I (eds. P. Serton,
R. Raven-Hart, W.J. de Kock en E.H. Raidt). Van Riebeeck-Vereniging, Kaapstad 1971.

H.M. Morien en H.K. Nagtegaal: STAMREEKS VAN HET ZEEHELDENGESLACHT
TROMP. ONS VOORGESLACHT, Jaargang 67, februari 2012.

Stadsarchief Amsterdam: <http://stadsarchief.amsterdam.nl> .

Isabella Henriette van Eeghen, DE DEENSE ADMIRAAL CORT SIVERTSEN ADE-
LER OP HET ROKIN. Amstelodamum 1965MB52.

H. W. Alings, Rokin 91, het huis met de adelaars drie eeuwen oud (1664-1964). Ons
Amsterdam, 1964.